

Fondateur :
Avedis Alexanian
Հիմնադիր՝
Անտոն Ալիքսանյան

ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՐԿԼԵՋՈՒ ԵՐԿՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ • 50-ՐԴ ՏԱՐԻ • ՆՈՐ ՇԱՐԲ ԹԻՒ 472 – ՇԱՐԱԹ, 20 ՅՈՒՆԻՍ 2009

Yerevan garde son maire

LArménie en ce 31 mai 2009 était placée sous la haute surveillance des observateurs de la mission internationale chargés de suivre la bonne conduite de l'élection municipale à Yerevan et inquiets de possibles irrégularités ou tentatives d'intimidation. 771 477 électeurs inscrits devaient élire pour la première fois leurs représentants au conseil municipal par le suffrage universel, en choisissant parmi six courants politiques principaux. Un vote nécessitant pour les partis de franchir le cap des 7 % pour siéger au conseil municipal. La veille, le président Sarkissian jugeait que les candidats avaient bénéficié d'une couverture médiatique équitable, donc à chances égales de vaincre, et demandait aux forces politiques de ne pas créer de « tensions inutiles et accepter les résultats de l'élection ».

Lundi 1er juin, les résultats tombaient dans les 439 bureaux de vote ouverts dans la capitale : Parti Républicain 46,1 %, Arménie prospère 22,09 %, Congrès national arménien 16,93 %, État de droit 5,08 %, FRA Dachnaksoutioun 4,52 %, Parti Populaire 2,07 %. La coalition Parti Républicain/Arménie Prospère détenait la majorité. Tandis que le chef de l'État exprimait sa satisfaction affirmant que la fraude électorale avait été enfin extirpée, ses tenors saluaient leurs bons résultats et

le déroulement libre du scrutin qui a permis au candidat du pouvoir, Gagik Beglarian, de garder son siège. Peu avant le vote, les observateurs du Conseil de l'Europe qui se disaient « convaincus que les autorités arméniennes feront tout leur possible pour que ces élections se déroulent dans le respect des normes européennes », se sont montrés plutôt satisfaits du déroulement du scrutin, estimé démocratique, en dépit de « problèmes constatés ça et là » mais qui marque un net progrès par rapport aux élections locales organisées à Yerevan en 2008.

Appréciation mal perçue par l'opposition dont la contestation s'appuie sur de nombreuses plaintes concernant des fraudes durant le scrutin, des appels à voter en faveur de candidats du pouvoir, des violations du secret de l'isoloir et d'agressions contre des journalistes. Accusations reprises en écho par des observateurs et des journalistes travaillant pour le compte d'ONG arméniennes. Plus abrupt, Levon Ter Pétrossian annonçait que son mouvement renonçait aux douze sièges remportés et que « tous les ponts sont désormais coupés avec les autorités ». Quant à la FRA Dachnaksoutioun qui a obtenu moins de 5 %, elle contestait les résultats, parlait de corruption massive des électeurs, déplorant que la population continue de céder aux pressions exercées par le pouvoir, mais dans le même temps reconnaissait son échec, et annonçait être prête à en chercher les raisons dans son action.

Face à la contestation, les autorités électorales réagissaient le 3 juin en invalidant les résultats officiels dans trois bureaux

de vote du district de Malatia-Sebastia, une semaine plus tard dans trois autres bureaux du même district, précisément là où l'opposition, rejointe par les observateurs indépendants et la presse, avaient dénoncé des irrégularités le jour du scrutin.

Aujourd'hui, le pouvoir considère que son favori, Gagik Beglarian a été légitimement élu. Nommé maire par le président le 4 mars dernier, Beglarian s'est hâté de mettre en œuvre en l'espace de trois mois un projet d'embellissement de la capitale : plantations d'arbres à grande échelle, opérations de nettoyage et de rénovation des jardins dans différents secteurs de la ville, rues asphaltées, pose de nouveaux poteaux électriques et réparation des anciens, installation d'éclairages et de réseaux d'irrigation dans les parcs, aires de jeux pour enfants, corbeilles de plantes ornementales suspendues à l'aide de crochets spéciaux sur neuf ponts. Et comment ne pas se réjouir des efforts considérables pour le ramassage des ordures et le nettoyage des rues et jardins effectués dans tous les quartiers de Yerevan ? À condition cependant que cela dure. Calcul, objectera-t-on ! Évidemment, mais dans quel pays, fut-il le plus démocratique, ne fait-on pas de même en période électorale. L'essentiel n'étant pas que la population s'y sente un peu mieux, plus détendue ? N'est-ce pas mieux aussi pour le tourisme ?

Cette élection pouvait être un test capital pour mesurer le degré de maturité de la démocratie en Arménie. Des progrès ont été accomplis mais insuffisants à en juger par les faits et actes inadmissibles encore en usage, favorisés par un climat d'impunité. On peut déplorer le manque d'intérêt de nombreux électeurs pour le scrutin, explicable peut-être par la difficulté à discerner des différences marquées entre les plates-formes politiques des divers candidats.

On peut déplorer aussi que le vote des résidents arméniens à l'étranger ayant été supprimé du code électoral amendé, cette mesure écarte du scrutin une part importante d'une population qui vit hors des frontières.

Ne rêvons pas. L'éradication de la fraude ne peut pas survenir du jour au lendemain. C'est un effort de longue haleine qui exige, outre le plein respect des principes de la liberté d'expression, une réelle volonté de moralisation des pouvoirs publics. Mais cette volonté doit être accompagnée d'un certain nombre de mesures préventives et dissuasives, voire de poursuites pénales contre les contrevenants.

Et si les partis politiques, qui ont un rôle capital à jouer, montrent la voie en désignant leurs candidats les plus dignes de confiance, alors naîtra la prise de conscience citoyenne, se renforceront l'intérêt et la foi du public, notamment des jeunes, envers le monde politique.

Gérard Varoujan Dédéyan ◀

	5
Կազմակերպչական հարցեր	
Այժմական	7
Երոմիությունը	
	8
 Սայաթ Նովայի յուշակոթող	
Exposition	9
Dikran Daderian à la Galerie Cour 16	
Exposition	10
Reza Destins croisés, carnet d'un reporter photographe	
	11
Concert	
 Sergey Khachatryan au Festival de Saint-Denis (93)	
Musique	12
Vartan Sarkissian	

FRANCE. LA CAVARGUE. 1980 © REZA / WEBISTAN

Guetachen dans l'impasse

Que faire si l'agriculture ne permet plus de vivre ?

Dans la région d'Armavir, en Arménie, tout près de la frontière turque, on trouve la commune de Guetachen. Elle s'étend dans la plaine de l'Ararat sur 786 hectares de bonne terre arable. Elle a été fondée par des réfugiés de Sourmalou, en Azerbaïdjan. **Sarkis K.** que nous avons rencontré est l'un d'eux.

Cette année, Sarkis avait récolté dans ses champs plusieurs tonnes d'oignons. Il vient de les jeter dans la décharge communale. D'autres agriculteurs de Guetachen ont fait de même. L'explication en est que dans les magasins et sur les marchés de Yerevan, on préfère vendre des oignons importés d'Iran, à 200 et parfois 300 drams le kilo, un prix fort. Peu importe de savoir quel est le député ou l'oligarque à l'origine de l'importation de ces oignons qui détruit le marché local. On pourrait aisément savoir qui ils sont et publier leurs noms. Mais cela ne changerait pas grand-chose. Le fait est que les cultivateurs arméniens n'arrivent plus à vendre leurs oignons au prix de 40 drams le kilo. Pour Sarkis, « les gens du gouvernement font de beaux discours à la télévision, ils élaborent des projets destinés à transformer l'Arménie, promettent d'en faire un paradis terrestre. En fait, ils se comportent comme s'ils voulaient tout simplement effacer les villages arméniens de la carte. »

« Cette année, Sarkis avait récolté dans ses champs plusieurs tonnes d'oignons. Il vient de les jeter dans la décharge communale. D'autres agriculteurs de Guetachen ont fait de même. L'explication en est que dans les magasins et sur les marchés de Yerevan, on préfère vendre des oignons importés d'Iran, à 200 et parfois 300 drams le kilo, un prix fort. Peu importe de savoir quel est le député ou l'oligarque à l'origine de l'importation de ces oignons qui détruit le marché local. On pourrait aisément savoir qui ils sont et publier leurs noms. Mais cela ne changerait pas grand-chose. Le fait est que les cultivateurs arméniens n'arrivent plus à vendre leurs oignons au prix de 40 drams le kilo. Pour Sarkis, « les gens du gouvernement font de beaux discours à la télévision, ils élaborent des projets destinés à transformer l'Arménie, promettent d'en faire un paradis terrestre. En fait, ils se comportent comme s'ils voulaient tout simplement effacer les villages arméniens de la carte. »

Cette année encore, presque tous les paysans ont dû jeter leurs récoltes parce que déjà celles de l'année précédente n'avaient pu être écoulées, même à 30 ou 40 drams le kilo. Sarkis a laissé en terre deux tonnes d'oignons, car cela n'avait plus aucun sens de les arracher et de plus, ils ont commencé à germer. Il ne plantera rien pour l'heure dans son champ.

Nous l'avons rencontré sous un soleil de plomb. Il était en train d'irriguer l'endroit où il cultive le raisin. Il n'a que 49 ans, mais son dos est déjà voûté. L'année dernière sa facture d'eau s'élevait à 80 000 drams (environ 200 €) qu'il n'a pas pu régler. Il a été conduit au tribunal pour non-paiement. Emmené de force ! D'ailleurs, tous les cultivateurs ici, environ une centaine, ont eu affaire avec la justice. « Si j'avais pu vendre ma récolte, vous ne croyez pas que j'aurais payé ma facture ? » dit-il en haussant les épaules.

Sarkis évoque ses problèmes d'une voix calme et posée, comme s'il acceptait son destin.

« L'année dernière j'ai dépensé 11 000 drams pour acheter des engrais. Maintenant je suis obligé d'acheter

à crédit. Mes dettes grossissent, je ne m'en sors pas. Une année, le gouvernement m'avait bien accordé un prêt, mais je n'ai pas pu le rembourser et maintenant je ne peux espérer en avoir un nouveau. En fait, je n'ai pas pu rembourser les 230 000 drams à la banque parce que ma récolte d'oignons avait germé dans les champs. Puis, ma mère est décédée, et j'ai pris encore du retard. Ces deux dernières années, le gouvernement n'a accordé aucun prêt. Beaucoup de gens dans le village sont dans la même situation... »

Selon notre ami, les banques accordent les crédits pour une durée de huit mois. Cela signifie que les paysans doivent commencer à rembourser **avant même d'avoir pu récolter et vendre**. Sarkis pense que ce procédé fait partie d'une politique destinée à maintenir les cultivateurs du village dans une situation de dépendance.

Pour cet été, les habitants de Guetachen ont mis tout leur espoir dans la récolte des abricots et du raisin. Bien qu'il ne faille jurer de rien, la météo est optimiste. Mais Sarkis se demande déjà comment il va pouvoir vendre sa récolte de raisin car cette année, ses clients habituels n'ont pas signé de contrat, comme c'est l'usage, parce qu'ils n'ont pas d'argent. Les cultivateurs sont découragés. Ils vont donc tenter de vendre leurs produits sur les marchés, bien que la vente directe producteur-consommateur ne soit pas autorisée. Difficulté supplémentaire, chaque fois qu'ils se présentent pour obtenir une place, on leur répond que l'endroit est réservé.

Certains déjà croulent sous les dettes, d'autres envisagent de vendre leur dernier bien restant, à savoir **leur terre**. Comme dit Sarkis, « les gens du village n'ont plus le désir ni l'envie de travailler la terre. Avant, j'étais chauffeur. J'ai vendu ma voiture et investi tout l'argent dans la ferme. Je vis seul à la maison, c'est très difficile, je dois me débrouiller. Ma femme travaille dans une boulangerie à Yerevan. Elle revient à la maison une fois par semaine, parfois une fois par mois seulement. Et dire que je pourrais peut-être aussi investir dans la terre les 60 000 drams qu'elle gagne... » dit-il songeur.

Le couple a trois filles, toutes trois mariées. Elles ont elles-mêmes leurs propres problèmes. Alors quelles solutions pour faire face à cette situation dramatique.

Pour Sarkis, l'une serait que le gouvernement accordât aux cultivateurs des prêts à bas taux d'intérêt pour une durée de trois ans, pas moins. Ou encore, il réussirait à acheter un tracteur, ce qui lui permettrait de travailler la terre plus facilement et à moindre coût, ou une dernière solution... il vend sa terre.

D'autant plus que récemment un gros homme d'affaires est venu à Guetachen où il est propriétaire de 70 hectares. Puis il a regardé le champ de Sarkis et lui en a offert deux millions de drams. Sarkis a demandé à réfléchir. L'ennui est qu'il a de grosses dettes et il veut s'en acquitter. La chance aidant, si la récolte de l'abricot et du raisin est bonne cette année, il remboursera ses créanciers. Mais après, que lui restera-t-il ? La tentation de vendre est grande. « Je vais peut-être quand même céder, on verra bien après comment les choses tournent. » conclut-il.

Chouchane Stepanian, *HetqOnline*
Traduction : Nati

Les enfants arméniens fêtent la Journée de l'Environnement

Le Parc Anglais, un des parcs préférés des habitants de Yerevan, a été transformé pendant tout le premier week-end de juin en un lieu animé par l'éclat des couleurs joyeuses de l'arc-en-ciel grâce aux tableaux peints par les enfants participant à un concours d'art environnemental. En effet, des enfants de 3 à 15 ans réunis pour célébrer la Journée de l'Environnement en Arménie ont peint plus de 1 500 tableaux en seulement quatre heures. Thème principal, la nature.

Le concours d'Art Pan-arménien, organisé par la section arménienne de la Fondation pour la pro-

tection de la vie sauvage et du patrimoine culturel et la compagnie VivaCell-MTS, en est à sa deuxième année d'activité. Le ministère arménien de la Culture a également apporté son soutien à cet événement en allouant 400 000 drams (plus de 1 000 €). Des délégations du ministère arménien des Sciences et de l'Éducation ainsi que de la Fondation pour l'Enfance de l'ONU (UNICEF) ont également apporté leur contribution au bon déroulement de cette manifestation.

Quelque 500 enfants (d'Arménie et de l'Artsakh), sélectionnés grâce à leurs œuvres passées, ont participé au concours. Cette année, la diaspora aussi était concernée par l'événement puisqu'environ 300 tableaux ont été reçus provenant des communautés arméniennes de l'étranger. Tous révèlent les mêmes préoccupations, le même intérêt à propos de la dégradation de l'environnement comme la surexploitation des forêts, la pollution de l'air et de l'eau, le massacre des animaux.

Pour le responsable de la fondation, Roupen Khatchadourian « *L'apprentissage de la peinture présente des aspects variés : il éveille le sens artistique, l'aptitude à voir, penser, juger, séparer le bien du mal, et aussi à travailler en équipe.* »

Cet événement a été l'occasion pour les enfants de décorer un bus. L'un d'entre eux, Dikran Simonian, 13 ans, a expliqué : « *Je veux dénoncer la façon dont les usines polluent notre atmosphère au travers des pluies acides qui nous atteignent et entraînent la mort des animaux. Chaque fois que les gens verront le bus n° 43, ils seront plus sensibles et attentifs à la protection de la nature.* »

Les vainqueurs recevront différents prix dont la possibilité de participer aux écoles d'été organisées par la fondation.

Karine Ionesyan, *ArmeniaNow*
Adaptation : Vardé

Un voilier appelé *Armenia*

Après six mois sur cales, le voilier *Armenia* a repris la mer au départ du port espagnol de Valencia avec à son bord Zori Balayan (chef d'expédition), Samvel Garabedian (capitaine), Armen Nazarian, Hayk Badalian, Mouchegh Barseghian, Samvel Sarkissian et Vahakn Matevossian.

L'itinéraire prévu est le suivant : Gibraltar, l'océan Atlantique, l'île de la Barbade, Panama, l'océan Pacifique, l'Amérique du Nord, puis retour à Panama, l'océan Atlantique, l'Amérique du Sud, le Cap Horn, l'océan Pacifique, la Nouvelle-Zélande, l'Australie, l'océan Indien, les îles indonésiennes, Singapour, la péninsule indienne, le golfe Persique, la mer Rouge, le canal de Suez et la Méditerranée. *Armenia* fera escale dans certains ports où résident de grandes communautés arméniennes.

La lune de miel... en attendant la lune de fiel

Dans son pays en proie à la colère, au mécontentement social et à une opposition qui exige sa démission, le président géorgien est allé chercher du réconfort auprès de son acolyte azéri. « *Le partenariat entre la Géorgie et l'Azerbaïdjan est devenu une confédération informelle au cours des dernières années* », a déclaré Mikhaïl Saakachvili mercredi 20 mai au cours d'une visite d'Etat à Bakou. « *La reconnaissance mutuelle de la nécessité de l'intégrité territoriale et de diverses voies d'exportation d'énergie accompagne le partenariat* », a-t-il affirmé. En réponse, le leader azéri Ilham Aliev, a indiqué que la paix et la stabilité dans la région sont subordonnées aux liens fraternels entre les deux pays. Les deux dirigeants ont discuté des perspectives de l'élargissement du corridor pour l'exportation de l'énergie et signé des accords pour la simplification des communications et du commerce, et pour la reconnaissance mutuelle des droits de propriété intellectuelle. **Le président géorgien se rendra en Arménie en visite d'Etat les 25 et 26 juin prochains.**

● **La petite phrase**, celle du nouveau ministre turc des Affaires Etrangères, Ahmed Davutoglu, lors d'une visite à Bakou : « *Les territoires occupés de l'Azerbaïdjan doivent être libérés, c'est d'une importance extrême pour la Turquie comme le sont la stabilité, le bien-être, l'avenir et l'intégrité territoriale de l'Azerbaïdjan. Un Azerbaïdjan fort signifie une Turquie forte. Notre message à l'Arménie est clair et net : il faut que le Caucase soit purifié des invasions et des tensions.*

Contre la violence dans l'armée

Estimant que la question est urgente, le médiateur pour les droits de l'homme en Arménie, Armen Haroutiounian, a présenté un rapport évoquant les violations des droits de l'homme dans l'armée qui sera soumis au ministre de la Défense et au gouvernement. Le rapport s'appesantit sur la conduite et la responsabilité des officiers et invoque des sanctions disciplinaires pour ceux qui se rendent coupables de souffrances à l'égard des soldats. Rien que pour les neuf premiers mois de l'année 2008, 171 affaires de violences ou de bizutages ont été recensées : 38 concernent des officiers ayant frappé des conscrits, 97 concernent les coups entre soldats et cinq affaires de soldats ayant agressé des officiers ou des adjoints. Pour Armen Haroutiounian, les dispositions de la Convention européenne sur les Droits de l'homme doivent s'appliquer aux officiers aussi.

Europe : à droite toute

Taux record d'abstention, près de 60 % des électeurs ont boudé les urnes pour ces élections européennes. Curieux paradoxe ! Alors que le contexte de crise aurait dû pénaliser la droite, elle en sort au contraire renforcée et victorieuse face à une dispersion inédite des formations opposées à sa politique. Même s'il faut relativiser compte tenu que c'est un scrutin à un seul tour, la droite triomphe presque partout en Europe sauf en Suède, au Danemark et en Grèce.

En France, la majorité se félicite, elle le peut. Hormis le courant Europe-Ecologie qui présentait un programme plus cohérent, l'opposition est laminée. Tragique dilemme pour ses dirigeants, il va falloir reconstituer le puzzle. Mais comment faire avec un PS humilié qui paie au prix fort ses divisions, un NPA et un Front de Gauche plus PC qui ont raté leur percée, et au centre le cuisant échec du Modem. Quant aux groupuscules, ils ont eu beau se réjouir de leur score, ça ne rend que plus complexe la donne. Personne n'est dupe.

L'alternative n'est pas pour demain. Fort de son succès, le président Sarkozy dispose d'une grande marge de manœuvre. Il peut tranquillement procéder au remaniement annoncé... avec effet de surprise assuré.

GVD

Rentrée universitaire 2009-2010

COURS D'ARMÉNIEN CLASSIQUE

à l'École des langues et civilisations
de l'Orient ancien (Institut catholique de Paris)
tous les jeudis
assurés par Agnès Ouzounian

Début des cours le jeudi 1er octobre 2009

Inscriptions et renseignements
Tél. 01 44 39 52 50
courriel : elcoa@icp.fr
site Internet : www.icp.fr/elcoa

Institut catholique de Paris
21, rue d'Assas 75006 Paris

L'Arménie en chiffres et en bref

● Selon le commandant des forces armées russes déployées en Arménie, le général Sergueï Bondarev, près de 22 000 mines sont posées le long de la frontière arméno-turque. Depuis le début de l'année, 99 personnes ont été arrêtées aux frontières, la grande majorité d'entre elles pour présentation de fausses pièces d'identité.

● En fait, c'est 4,5 milliards de dollars qui vont être dépensés pour la construction de la nouvelle centrale nucléaire en Arménie selon Armen Movsissian, le ministre de l'Energie et des ressources naturelles. Réajustement dû à la hausse des prix des matières premières sur le marché international.

● Inauguration en grande pompe à Yerevan d'un Centre Évangélique de l'Association des Missionnaires Arméniens d'Amérique. Grâce notamment à l'action du Pasteur René Léonian, celle-ci porte assistance depuis 1988 à des milliers d'enfants arméniens et de gens dans la misère grâce à des programmes sociaux-éducatifs, culturels et médicaux. Le centre est situé sur l'avenue Baghramian.

● Cinquième rencontre à Saint Petersburg entre les présidents arménien et azéri pour tenter de débloquent la situation sur la paix en Artsakh. Les deux hommes se sont séparés en évoquant la traditionnelle « atmosphère constructive » régnant au cours de leurs entretiens. L'Artsakh attend depuis 15 ans de connaître son sort.

● Une fondation basée en Californie a fait don de 250 000 dollars à l'Association Culturelle Arménienne d'Amérique pour son projet humanitaire à Yerevan. La fondation a demandé l'anonymat.

ASSOCIATION ARMÉNIENNE
D'AIDE SOCIALE

*Au service des Arméniens
depuis 1890*

Siège social 77 : rue La Fayette 75009 Paris
Tél. 01 48 78 02 99 – Fax 01 42 80 61 45
Mél. : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraites médicalisées :
Montmorency (Val-d'Oise) : 01 39 83 20 67
Gonesse (Val-d'Oise) : 01 39 85 24 24
Saint-Raphaël (Var) : 04 94 19 51 50

En Arménie
FONDATION FRANCO-ARMÉNIENNE
POUR LE DÉVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Yerevan
frenchfun@web.am

Le progrès démographique 2008

La politique démographique du gouvernement (soutien à la naissance, aide aux jeunes ménages et aux familles nombreuses, encouragement à l'immigration en provenance d'Arménie et de la diaspora vers l'Artsakh, etc.) commence à porter ses fruits. En 2008, 2.418 naissances contre 1.317 décès, soit une hausse de 12,7 % par rapport à 2007. 51,2 % des nouveaux-nés sont de sexe masculin. L'étude des causes de la mortalité révèle la prédominance des maladies cardiovasculaires. Le taux de mortalité infantile est de 1,36 %.

En 2008 toujours, on a enregistré 3.057 mariages contre 519 en 2007, l'excédent spectaculaire étant dû en grande partie au Grand Mariage, l'événement au cours duquel 700 jeunes couples se sont jurés fidélité. Il est à noter que les divorces sont en légère hausse de 11,4 %. Quant au solde migratoire 2008, il est positif avec 1.142 arrivées contre 775 départs.

Archéologie

Le gouvernement va affecter 35 millions de drams (environ 60 000 euros) pour reprendre les fouilles (sous la direction du Dr Hamlet Bedrossian) dès le 15 juin sur le site de Tigranakert découvert en 2005. Ce site sera

très vite accessible au public et un ouvrage largement illustré y sera consacré. Antique cité arménienne fondée par le roi Tigrane le Grand (95-55 avant J.-C.), ce site témoigne de la présence incontestable des Arméniens depuis plusieurs millénaires sur la terre d'Artsakh.

Armavia
Artsakh

Voyages en Arménie

WEEK END
comprenant l'avion
+ 3 nuits hôtel****

à partir de
460€ TTC

**PARIS - EREVAN
EREVAN - PARIS**

à partir de
325€ TTC

CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
de 8 et 11 jours

à partir de
1 540€ TTC

**VOYAGES PERSONNALISÉS
SUR MESURE**

Renseignements et réservation : SABERATOURS
11 Rue des Pyramides
75001 Paris - Tél 0142615113
armenia@saberatours.fr - www.saberatours.fr

Former le soldat dès l'école

Extrait de l'interview donnée par le ministre de l'Education de la République d'Artsakh, Vladik Khatchadourian traduit par Armen de Chouchi

L'armée revêt une importance particulière dans la vie quotidienne locale, elle a un statut à part y compris dans la formation des enseignants, le strict contrôle de leurs compétences et le haut niveau de coordination entre les différents

ministères pour assurer la défense du pays. La République d'Artsakh est très fortement centralisée et une place restreinte est laissée à la libre entreprise. Tout le pays est organisé comme une armée prête au combat. Les exercices militaires avec l'enrôlement de centaines de civils durant une semaine en avril confirme cette réalité.

En 2008, le premier cycle de préparation militaire qui fut organisée concernait tous les garçons des classes de terminale. Des élèves des classes inférieures purent y participer aussi mais sur la base du volontariat. L'objectif est de former les futurs appelés du contingent aux attributs les plus importants de la fonction de soldat : la volonté, la concentration, la détermination et la préparation physique. Dans la formation de l'esprit patriotique et militaire, la manipulation des armes, c'est-à-dire l'entraînement au tir est capitale. C'est dans ce cadre que les élèves suivent des cours militaires intégrés au cursus scolaire mais il est un fait que ces cycles permettent de compléter efficacement cette formation et de mettre en pratique les connaissances théoriques. Ils s'effectuent sous la direction personnelle du Président de la République, par l'entremise du ministre de l'Education. Tout est parfaitement encadré, codifié, sans prise en compte des besoins parti-

culiers. Comme à l'armée. Si l'emploi du temps est calqué sur celui des soldats, le repos et les loisirs des enfants sont tout autant privilégiés. Au cours de son séjour, chaque élève de classe supérieure a l'occasion de tirer par deux fois avec un fusil. Le tir sur une cible permet à l'enfant d'avoir plus d'assurance. Un cycle de préparation à l'image de celle des soldats dure une semaine. C'est suffisant pour renforcer les connaissances acquises durant la scolarité.

Prochainement un centre unique sera créé dans la région d'Askeran, le cadre y est très agréable et garantit les conditions nécessaires pour le repos. De plus, une caserne se trouve à proximité et répond à tous les besoins : place pour la revue des troupes, matériel technique disponible. Pour les exercices de tir, les enfants seront amenés sur un site adapté aux tirs à distance et avec tout type d'armes, un site utilisé aussi pour l'entraînement des chars d'assaut, des lanceurs de grenades et des tireurs d'élite. Chaque groupe de 200 personnes sera organisé comme un bataillon et aura en son sein des personnes désignées pour devenir les futurs officiers et sous-officiers. Le centre devrait être inauguré le 1er juillet prochain. La qualité de notre armée dépend de celle des enseignants et de leur patriotisme. Nous sommes un pays en guerre, c'est pour cela que nous portons une attention particulière à ces questions.

Aujourd'hui, chacun des garçons assis sur les bancs de l'école doit avoir conscience que demain il intégrera les rangs de l'armée et qu'il lui faut acquérir dès l'école des connaissances militaires. C'est aussi le travail de l'ensemble du corps enseignant, et cette question doit être au centre de l'intérêt de notre société civile sous la responsabilité de notre armée.

Le nord du territoire attaqué par ... des criquets

Des essaims de criquets ont littéralement dévastés les champs de blé, ne laissant après leur passage que les tiges (soit près de 4.000 hectares de terres cultivables). 30 à 40 % des céréales destinées aux semences d'automne ont été détruites.

L'invasion sans précédent a mobilisé des pompiers, l'armée et les paysans de la région de Martakert. Un plan d'action a été mis en place, des foyers d'infestation ont été découverts et détruits et un périmètre d'intervention a été délimité afin que le fléau ne prenne de l'ampleur. Si la situation est désormais maîtrisée, la lutte serait beaucoup plus efficace en intervenant durant la période de la ponte, ce qui est pratiquement irréalisable, étant donné que les criquets pondent leurs œufs dans des endroits inaccessibles à l'homme.

Patrick Devedjian à l'émission **Ripostes** : « *Négocier avec un pays qui occupe une partie de l'Europe avec son armée est indigne. 38 % de Chypre est occupé par des soldats turcs bottés et armés* ». Il aurait pu ajouter que l'aviation turque effectue régulièrement des raids meurtriers en Irak pour bombarder des Kurdes suspectés de visées terroristes. Sauf erreur, la Turquie et la France sont tous deux membres de l'Otan.

Perspectives intéressantes pour le développement du tourisme

Grâce à l'augmentation des fonds budgétaires alloués aux infrastructures touristiques, au développement de l'hôtellerie, à la rénovation des routes et à l'établissement de relations avec les pays étrangers, de plus en plus de touristes sont attirés par le charme de l'Artsakh.

Le village de Vank en est un exemple qui a tous les atouts pour attirer les touristes étrangers, avec le somptueux monastère de Gandzassar, sa nature généreuse et ses habitants connus pour leur amabilité et leur hospitalité. Un parc zoologique accueillant chaque année de nouvelles espèces d'animaux, un jardin botanique où plusieurs variétés d'arbres décoratifs et fruitiers ainsi que des plantes et végétaux exotiques cohabitent dans une parfaite harmonie, complètent le riche environnement naturel du village. Les projets en cours prévoient la construction d'un centre équestre où « chaque pierre, chaque bâtiment est une légende vivante » selon André Abrahamian, le directeur général de la société Ata Vank Forêt appartenant au riche homme d'affaires et philanthrope Levon Haïrabetian qui veut développer le secteur du tourisme dans cette région, ce qui permettrait de résoudre de nombreux problèmes sociaux.

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ընթացող ճգնաժամի վերաբերելու լրատվության մէջ կարելի է հանդիպել յուրաքանչյուր կամ լաւատես, իսկ երբեմն՝ նոյնիսկ իրատես կանխատեսումներու: Ապագան նկարագրող, այդ երեւոյթներուն դժուար է գնահատական տալ: ճգնաժամային գործընթացները կը փոխեն արժեքային համակարգերու վերաբերելու պատկերացումները, որ իր կարգին յարաբերական կը դարձնէ լաւի կամ վատի իմացումը: Նման անորոշութիւններ պարունակող իրողութիւններու պարագային ազգային ընտրանիին անթերի կողմնորոշուելու հարցը առաջնակարգ նշանակութիւն կը ստանայ:

Փորձենք համառօտ թուարկել ընթացող համակարգային փոփոխութիւնները:

- Ազատական գաղափարախօսութիւնը կորսնցնելու վրայ է գերակայող դիրքերը եւ առաջատար երկիրներու մէջ ձեւաւորուելու ըսկըսած՝ իւրօրինակ բազմազգափարախօսական դաշտ, որ համադրումն է ազատական, ընկերվարական եւ ազգային գաղափարախօսական դրոյթներու: Ազգային բաղադրիչը իր մէջ կը կրէ քաղաքակրթական ինքնուրոյն միաւորի յատուկ տեղեկատուութիւն եւ կը հանդիսանայ տուեալ հանրութեան մրցունակութիւնը պայմանաւորող գործօն:

- Նախկին միաբեւեռ ռազմաքաղաքական համակարգը դարձած է բազմաբեւեռ:

- Նոր իրողութիւնները կ'ազդեն համայնացման երեւոյթին վրայ: Նման գործընթաց կ'ենթադրէ եւ փոխազդում, եւ առնակատում, որուն արդիւնք կ'աճի համայնատարած խառնակութեան մակարդակը ու անհրաժեշտ կը դառնայ քաղաքակրթական երկխօսութիւնը:

Վերոնշեալ փոփոխութիւնները անխուսափելիօրէն անդրադարձ կ'ունենան նաեւ հայկական իրականութեան վրայ: Նոր ձեւի մարտահրաւէրներուն դիմակայելու համար անհրաժեշտ է ո'չ միայն կեդրոնացնել մեր ունեցած միջոցները, այլ ստեղծել նոր որակի պայմաններ: Այս կարգէն յատուկ տեղ պէտք է գրաւեն տարարնոյթ ռազմավարութիւններու մշակումը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Ակնյայտ է, որ յիշեալ հարցերու շրջանակին մէջ մեր մրցունակութիւնը ապահովելու կարելի է միայն՝ Հայաստանի Հանրապետութեան, Արցախի Հանրապետութեան եւ Հայութեան միջոցներու համախմբման պարագային: Պէտք է նկատի ունենալ, սակայն, որ այդ միջոցներուն զգալի, եթէ ոչ հիմնական, մասը կը պատկանի արտասահման բնակող հայերու, որոնց մէջ մասը տարադաւան է ու տարալեզու: Բնակչութեան վայրի համեմատ տարբեր են նաեւ հայերու աշխարհաքաղաքական կողմնորոշումները: Հաղորդակցութեան տեսանկիւնէն որոշ բարդութիւններ յառաջ կու գան նաեւ արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի միջեւ եղած տարբերութիւնէն: Հաշուի

առնելով այս բոլորը հարկ է նկատել, թէ այսօր Հայութեան հիմնական կառուցողական եւ համախմբող գաղափարը՝ հայկական քաղաքակրթական-պատմական ընդհանրութիւնն է: Զուգահեռաբար, պէտք է գիտակցել, որ հայկական քաղաքակրթութիւնը համասեռ չէ, եւ անոր տարբեր հատուածներու աշխարհարկալումն ու նոյն այդ քաղաքակրթութեան վերաբերելու պատկերացումները երբեմն տարբեր են: Այսինքն, մեկնելով այդ շահանիշներէն, մեր քաղաքակրթութիւնը կը յարի «մասնատուած քաղաքակրթութիւններ»ու, որոնց փլուզման հնարաւորութիւնը բարձր է:

Այսպէս, առկայ է թիչ թէ շատ հակասական իրադրութիւն, ձեւաւորուող նոր պայմաններու մէջ մեր զարգացման եւ յարատեւման միակ երաշխիքը համախմբուած քաղաքակրթական միաւոր ըլլալն է, սակայն այդ քաղաքակրթութեան ներկայ վիճակը առարկայապէս կը պարունակէ կազմալուծման զգալի վտանգ: Շեշտելով մարտահրաւէրներու առարկայական ընդթր՝ պէտք է, սակայն, շնորհակալ, որ ճգնաժամային «բացասական» իրադրութիւնը դուրս կը բանայ նոր հնարաւորութիւններու: Հայութեան բազմազանութիւնը կարելի է ի սպաս դնել մեր ազգային շահերուն: Քաղաքակրթական առնակատման պայմաններուն մէջ, մեր տարադաւան-տարալեզու հատուածները կարող են կատարել իւրաքանչիւր առաջնութիւն եւ վերածուել՝ այլ աշխարհաքաղաքական եւ մշակութային գօտիներու մէջ Հայութեան շահերը իրականացնողներու: Սակայն, նման ռազմավարութեան իրագործումը հնարաւոր է միայն՝ ազգային կազմակերպման բարձր մակարդակ ունենալու պարագային:

ՅԱՆՑԱԿԵՐՊՈՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍԻՆ

Հայութեան կազմակերպման խնդիրներուն այսօր նախկինէն շատ աւելի ուշադրութիւն կը դարձուի, եւ յաճախ կարելի է հանդիպել այն մտածումին, թէ ազգային կազմակերպման ամենարդիւնաւէտ միջոցը «ցանցակերպ կառավարման» համակարգի ձեւն է: Այս տեսանկիւնէն աւելորդ չէ համառօտ բացատրութիւն տալ քաղաքական այդ արուեստագիտութեան ձեւաւորման եւ էութեան:

«Ցանցակերպ պատերազմներ»ու հայեցակարգը ստեղծուած է նախորդ դարու 90-ական տարիներուն՝ ամերիկեան ՌԵՆԴ հաստատութեան աշխատակիցներ Ժ. Աքլիլի եւ Տ. Ռոնֆէլտի կողմէ: Որպէս մեկնակէտ ընդունուած է այն դրոյթը, որ տեղեկատուական մարզին մէջ պետութեան (հանրութեան) հզօրութիւնը, առաջին հերթին, կախեալ է իրազեկուելու, տեղեկատուութիւն ստանալու անոր հնարաւորութենէն, եւ անոնց համապատասխան արձագանգելու ունակութենէն: Ըստ հեղինակներու պատկերացումին, «ցանց» հասկացողութիւնը կ'ենթադրէ հրաժարել «կեդրոն-ծայրամաս» կառավարման ձեւէն, եւ կազմել յստակ կառոյց չունեցող համակարգ,

(Շարք տեսնել էջ 7)

Ֆ. ԿՈՐՏԸՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ-ի պետական քարտուղարի տեղակալի պաշտօնը նոր ստանձնող Ֆիլիպ Կորտըն Հայաստան այցելելով հանդիպումներ ունեցած է քաղաքական եւ հասարակական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու, հանրապետութեան նախագահին եւ արտաքին գործոց նախարարին հետ:

Ֆ. Կորտըն տեղեկացուցած է, որ տարածաշրջան այցի շրջանակին մէջ պիտի ըլլայ նաեւ Վրաստան եւ Ատրպէյճան, ընդգծելով, թէ հոն ներկայիս կարելի է պատմական իրադարձութիւններ տեղի կ'ունենան: Ան, ասոնց շարքին է դասած հայ-թրքական երկխօսութիւնը եւ արցախեան հարցը, կրկին հաստատելով, թէ Հայաստան-Թուրքիա մերձեցումը պէտք չէ պայմանաւորուած ըլլայ այլ գործընթացներով, մասնաւորաբար Արցախի վերաբերելու բանակցութիւններով: Այս հարցին շուրջ Ֆ. Կորտըն խուսափած է կտրուկ պատասխան տալ, մանաւանդ հանրաքուէի որպէս ժողովուրդի մը ինքնորոշման իրաւունքի ապահովման միակ միջոցի մասին: Իր համոզմամբ հարցերը պէտք է լուծուին երեք հիմնարար սկզբունքի վրայ՝ ինքնորոշման իրաւունք, հողային ամբողջականութիւն եւ ուժի գործածութեան հրաժարում: Ըստ Կորտընի քուէարկութեան գաղափարը պէտք է մուտք գործէ արցախեան հարցի կարգաւորման բանակցութիւններու օրակարգին վրայ:

Իսկ ինչ կը վերաբերի ԱՄՆ-ի Հայաստանի տրամադրած օժանդակութեան կրճատման, պետական քարտուղարի տեղակալը խորհուրդ տուած է անմիջապէս եզրակացութիւններ չընել եւ սպասել ԱՄՆ-ի խորհրդարանին տալիք որոշման: Իր կարգին դեսպան Մարի Եովանովիչ ալ աւելցուցած է, թէ Ատրպէյճանի եղած ռազմական օգնութեան չափը կապուած է ԱՄՆ-ի կասպից ծովու շրջանին մէջ ունեցած շահերուն:

ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ՝ «ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆ»ԻՆ

Օրերս թրքական մամուլը կը շարունակէ արձագանգ հանդիսանալ այն դատերուն, որոնք փոքրամասնական համայնքային հաստատութիւններու (վազըֆ) կալուածներուն մասին վաւերացուած նոր օրէնքէն ետք, փոքրամասնութիւններու կողմէ Մարդկային Իրաւունքներու Եւրոպական Ատեանին մօտ բացուած են թուրքիոյ դէմ:

Նկատի առնելով, որ առ այսօր թուրքիան այդ դատաւարութիւններու հետեւանքով դատաւարուած է 100 միլիոն թրքական լիրա (67 միլիոն ամերիկեան տոլար) հատուցման, եւ նման դատեր պիտի շարունակուին, կառավարութիւնը որոշած է կոչ ընել համայնքային հաստատութիւններու, որպէսզի անոնք դիմեն Անգարա ու համաձայնութեան գան կառավարութեան հետ: Այս կերպով, իշխանութիւնները կը յուսան նուազագոյնի իջեցնել յետագայ հատուցումները: Համայնքներէ խլուած ու գրաւուած կալուածներու դիմաց պետութիւնը, իբրեւ հատուցում, 1 միլիառ տոլար կրնայ վճարել:

Կոչին ժամկէտը պիտի լրանայ Սեպտեմբերի սկիզբը: Արդէն մեծ թիւով դիմումներ կատարուած են Եւրոպական Ատեան՝ պետութեան կողմէ գրաւուած շէնքերու, պանդոկներու, դպրոցներու, բնակարաններու, բարձրարժէք հողամասերու եւ յարկաբաժիններու համար, որոնց մեծամասնութիւնը կը գտնուի փարթամ թաղերու մէջ: Դատաւարութեան դիմումները մեծ թափ ստացան, երբ Ֆէնէրի յունական տղոց վարժարանը շահեցաւ դատը:

Մինչև այսօր Մարդկային Իրաւունքներու Եւրոպական Ատեան դիմողներու մէջ կան հետեւեալ հայկական հաստատութիւնները-

- Կէտիկփաշայի Հայ Աւետարանական եկեղեցին ու դպրոցը,
- Օրթագիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, դպրոցը ու գերեզմանատունը,
- Ետիգուլէի Ս. Փրկիչ ազգային հիւանդանոցը,
- Ֆէրիդուղի Ս. Վարդանանց եկեղեցին,
- Պէյօղլուի Ս. Ղազար Հայ Կաթողիկէ Միթրարեան վարժարանը,
- Շիրիի Գարակէօզեան օրբանոցը,
- Պոյաճըզիւղի Երից Մանկանց եկեղեցին ու գերեզմանատունը,
- Պայթու Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցին ու գերեզմանատունը,
- Նաուրգարուի Ս. Յովհաննէս եկեղեցին,
- Պէշլիկթաշի Ս. Աստուածածին եկեղեցին:

ՎԵՐՉԻՆ ԽՕՍԻԸ ՍՓԻՒՌԻՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի Պատմութեան Հիմնարկի տնօրէն Աշոտ Մելքոնեան ասուլիսի մը ընթացքին յայտնած է, թէ սփիւռքի մէջ պէտք է ստեղծուին լիազօր մարմիններ, որոնք պիտի ներկայացնեն արեւմտահայութեան շահերը եւ որոնց նպատակը պիտի ըլլայ միջազգային գեանի վրայ իրաւունք ձեռք բերել Հայաստանի անունով խօսելու՝ նոյնիսկ թրքական իշխանութիւններու հետ:

Պատմաբանին պնդումով, հայ-թրքական յարաբերութիւններու հաստատման գործին մէջ վերջնական խօսքը պէտք է ըսէ սփիւռքը: «Ես չեմ կարծում, որ հայ-թրքական յարաբերութիւնների կարգաւորումը միայն Հայաստանի խնդիրն է, դա ողջ հայ ազգի խնդիրն է», յայտարարած է Մելքոնեան, նշելով, որ կան նաեւ արեւմտահայեր, որոնք նոյնպէս ձայնի իրաւունք ունին: «Տարածքային ամբողջականութեան հարցը թուրքիային աւելի շատ է հետաքրքրում, քան Հայոց Յեղասպանութեան եւ Լեռնային Ղարաբաղի հարցերը», ըսաւ Մելքոնեան: «Եթէ տարածքային ամբողջականութեան հարցը լուծուի, ապա Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչման հարցն անգամ չի քննարկուի: Դա արդէն «դատաւարակութեան հարց է», թուրքիան «քաղաքակիրթ ձեւով ներողութիւն կը խնդրի», եւ մենք «ամէն ինչ կը մոռանանք», ըսելով շարունակած է Մելքոնեան:

Ան անդրադարձած է նաեւ Ապրիլ 22-ին Հայաստանի եւ թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարութիւններուն եւ Զուլիցբիտոյ արտաքին գործոց նախարարութեան տարածած «ճանապարհային քարտէս»ի մասին յայտարարութեան, նշելով, որ այնտեղ կայ Կարսի պայմանագրին վերաբերող կէտ, ըստ որուն Հայաստանի կողմէ պէտք է ճանչցուի թուրքիոյ տարածքային ամբողջականութիւնը: Ըստ Մելքոնեանին, սակայն, Կարսի պայմանագիրը անօրինական է, եւ «այսօր այդ պայմանագրին չի կարելի բացարձակապէս կենդանութիւն տալ», աւելցուցած է ան:

ԳԻՏԱԿԻՑ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ

«Հայ-թրքական յարաբերութիւնները այսօր կարիք ունին խելօք, այլ ո՛չ թէ ջախջախիչ ընդդիմութեան: Մենք, իրօք, ինչպէս ներքին քաղաքական, այնպէս ալ, առաւելապէս, արտաքին քաղաքական հարցերու մէջ լուրջ, խելօք ընդդիմութեան կարիք ունինք, այլ ո՛չ թէ քաղաքական շահարկումներով առաջնորդող ընդդիմութեան» ըսելով կարծիք յայտնած է «Քաղաքական հետազոտութիւններու ակադեմիա» հասարակական կազմակերպութեան նախագահը Ալեքսանդր Մանասեան:

Քաղաքագէտը նշած է նաեւ. «ՀԵԴ-ն ինչ որ քայլեր արել է, բայց դա ոչ միայն բաւարար չէ, այլ այդ կուսակցութիւնը ի վերջոյ կարող է ասել արդէն յայտնի բաներ»: Իր խօսքով այսօր հարկաւոր է նոր խօսք. «Այն

ՖԻՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՑԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Երկօրեայ այցելութեամբ Արցախ գացած են Ֆրանսա-Հայաստան Բարեկամութեան Խումբի անդամները գլխաւորութեամբ երեսփոխան Ֆրանսուա Ռօշպլուայի:

Արցախի Ազգային Ժողովին մէջ հանդէս գալով երեսփոխանը ընդգծած է ազգերու ինքնորոշման հիմնարար նշանակութիւնը եւ այս իմաստով Արցախի բնակչութեան՝ իր ճակատագրին տէր կանգնելու անրեկանելի իրաւունքը: Ան պատրաստակամութիւն յայտնած է շարունակել աջակցելու Արցախի Հանրապետութեան միջազգային ճանաչման, միաժամանակ անհրաժեշտութիւն համարելով Արցախի մասին ճշմարիտ տեղեկութեան տրամադրումը միջազգային հանրութեան:

Ֆ. Ռօշպլուա յայտարարած է, որ Արեւմուտքը պէտք է գիտակցի հակամարտութեան քաղաքական հանգամանքին, եւ կը կարծէ, թէ Ֆրանսայի մէջ ոչ ոք չի խորհիր, որ միայն Արցախի գիծումներով կարելի կ'ըլլայ հասնիլ համաձայնութեան: Ատրպէյճանի մօտեցումներուն առնչութեամբ, խորհրդարանականը այն համոզումը յայտնած է, թէ կարելի չէ վստահիլ պետութեան մը, որ դրսեւորելով իբր թէ խաղաղասիրական ձգտումներ, միաժամանակ հանդէս կու գայ ռազմաշունչ յայտարարութիւններով: Ըստ Ֆ. Ռօշպլուայի բանական մօտեցումը այն կ'ըլլար, երբ յայտարարւէր ձգտում Արցախի ապահովութեան ուղղութեամբ, յարգուէր անոր քաղաքական ու մշակութային ինքնութեան միջազգային իրաւունքը, տրամադրուէր օժանդակութիւն՝ իր ապագան կերտող երկրի տնտեսական ու ընկերային կեանքին:

Ինչ, որ պէտք է լինի, պէտք է ուղղորդուած լինի դէպի բարձր գիտութիւն, բարձր քաղաքագիտական գիտութիւն, այսինքն՝ գիտական ընդդիմութեան կարիք ունինք: Երբ կուսակցութիւնն է խօսում խնդիրների մասին, թեման սկսում է դառնալ կուսակցական շահարկման նիւթ: Մեզանում չի կայ մի ուժ, որը ձեռքազատուած լինի խնդրի քաղաքականացումից ու շահարկումից»:

Ա. Մանասեան համոզուած է, որ ընդդիմադիրներու վերլուծումները թէեւ ունին բաւարար տարրեր, բայց գուտ առարկայական չեն:

ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ

ԵՒՐՈՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Անցնող 7 Յունիսին, ձեռք է շտեր գացին քուէարկելու Եւրոպական Խորհրդարանի ընտրութիւններու համար, կատարելով իրենց քաղաքացիական պարտականութիւնը: Ներկայիս ջանանք մօտէն ճանչնայ այն հսկայ կազմակերպութիւնը զոր կը կոչենք «Եւրոպական Միութիւն»: Եատերուն ծանօթ է, որ ան հիմնուեցաւ 1957 թուականին, 6 հիմնադիր երկիրներու կողմէ, որոնք են Ֆրանսան, Գերմանիան, Իտալիան, Պելճիքան, Հոլանտան եւ Լիւքսամպուրկը: Եւրոմիութեան ներկայ բրնակչութեան թիւը 480 միլիոնի կը հասնի, ունի 27 լիազօր անդամներ, 2007-ի պիւտճէն 128.5 միլիար եւրօ է, որուն 5 գլխաւոր մասնակիցները 72 առ հարիւր տոկոսով Գերմանիան, Ֆրանսան, Իտալիան, Անգլիան եւ Սպանիան են:

Քիչեր թերեւս տեղեակ են այն իրողութեան թէ Եւրոպական Խորհրդարանը (le Parlement européen), իրեն համարժէք ազգային խորհրդարաններու բազմաթիւ յարմար, յաճախ աւելի կարեւոր իրաւասութիւններով օժտուած է: Իսկ իր անդամները ազգային երեսփոխաններու նկատմամբ հոն աւելի յարատեւող են: 5 տարուան համար ընտրուող 27 երկիրներու ներկայացուցիչ 785 երեսփոխաններու (7 Յունիսի ընտրութիւններէն ետք անոնց թիւը վերածուեցաւ 736-ի) կազմած Եւրոպական Խորհրդարանը, որու նստավայրը Մթրազպուրկը եւ Պրիւքսէլն է, ունի օրէնսդրութեան եւ պիւտճէական իրաւասութիւն, ներկայացնելով Եւրոպայի քաղաքացիներու ամբողջութիւնը: Այս հիմնադրութիւնը աւելի մօտէն քննարկելի առաջ, կ'ուզենք ներկայացնել Եւրոպական Միութեան գործակատար գլխաւոր հաստատութիւնները:

Եւրոպական Միութիւնը կը կառավարուի Եւրոպական Խորհուրդի կողմէ (Le Conseil de l'Union européenne), որու նստավայրը Խորհուրդին նախագահութիւնը վարող երկիրն է: Խորհուրդի նախագահը միանգամայն նախագահն է Եւրոպական Յանձնաժողովին (Commission européenne): Ան է որ կ'որոշէ Եւրոմիութեան քաղաքական գլխաւոր ուղղութիւնները:

Խորհուրդին անմիջական հովանաւորութեան տակ կը գտնուի Եւրոպական Յանձնաժողովը, որու նստավայրը Պրիւքսէլ քաղաքն է: Անոր վարչութիւնը կ'ապահովեն 27 անդամ երկիրներու մէկական գործակալներ, ընտրուած՝ 5 տարուան համար: Յանձնաժողովին կողմէն է Միութեան ընդհանուր շահերը պաշտպանելը: Ան է որ կ'առաջարկէ եւ կը կիրարկէ օրէնքները: Եւրոպական Յանձնաժողովը եռանկիւնային կապ ունի Եւրոպական Խորհրդարանի (le Parlement européen) եւ Եւրոպական Խորհուրդի (Le Conseil de l'Union européenne) հետ: Ինչպէս վերեւ յիշուեցաւ խորհրդարանն է, որ օրէնսդրութեան պաշտօնը ունի, իսկ նախարարաց ժողովը կ'ընդունի օրէնքները:

Վերոյիշեալ հաստատութեանց հակակշիռն տակ կը գտնուին հետեւեալ միջազգային հաս-

տատութիւնները: Եւրոպական Կեդրոնական Դրամատուներ, որուն նստավայրը Ֆրանքֆուրթ կը գտնուի եւ որուն գլխաւոր պաշտօնը կը կայանայ Եւրոյի մատակարարումի մէջ: Տնտեսական եւ ընկերային կոմիտէն (Comité économique et social), որուն նստավայրը Պրիւքսէլն է եւ ունի խորհրդակցական հանգամանք, Արդարութեան Ատեանը (Cour de Justice), որուն նստավայրը կը գտնուի Լիւքսամպուրկ, որ կը հսկէ Միութեան իրաւական հարցերուն, Հաշուապահական Ատեանը՝ (Cour des Comptes), որ նստավայրունի Լիւքսամպուրկ քաղաքը եւ կը հակակշիռէ Միութեան հասոյթներուն եւ ծախսերուն վրայ: Եւ վերջապէս Ներդրումային Եւրոպական Դրամատուները (La Banque européenne d'investissement), որուն նստավայրն է Լիւքսամպուրկ եւ որուն պաշտօնն է Եւրոպայի շահերը հետաքրքրող ներդրումներու Ֆինանսաւորումը ապահովելը:

Թէ ինչպէ՞ս կ'աշխատին Եւրոմիութեան երեսփոխանները: 736 երեսփոխանները, մասնագիտական տարբեր շարունակական մասնախումբերու կը բաժնուին: Այս մասնախումբերու թիւը 20 է: արտաքին գործեր, աշխատութիւն եւ ընկերային հարցեր, միջազգային առեւտուր, պիւտճէ, ձկնորսութիւն, եւ այլն: Եւրոմիութեան երեսփոխանները իրենց աշխատութեան կարեւոր բաժինը կ'անցընեն Պրիւքսէլի մէջ, ուր կ'աշխատին նաեւ մասնագիտական յանձնախումբերը: Ամիսը անգամ մը անոնք կը տեղափոխուին Մթրազպուրկ՝ լիակատար նիստերու համար: Այս նիստերու համար երեսփոխանները իրենց հազարաւոր օգնականներու եւ թոններով թղթածրարներու ընկերակցութեամբ կը ճամբորդեն Պրիւքսէլէ Մթրազպուրկ: Այս փոխադրութիւնները ի հարկէ մեծ ծախսերու կը կարօտին:

Գալով իրենց ամսական շահերուն, յիշեցրենք որ ներկայիս երեսփոխանները կը վրձարուին իրենց ազգային խորհրդարաններուն կողմէ, որոնք կը վճարեն նոյնքան՝ որքան կը վճարեն իրենց ազգային երեսփոխաններուն: Այսպէս, Ֆրանսացի Եւրոմիութեան երեսփոխան մը կը շահի մօտաւորապէս ամսական 7000 եւրօ: Այս համակարգի իտալացի ընտրեալ մը կը ստանայ 12000 եւրօ, ինչ որ հունգարացիի մը շահածին մօտ 15 անգամն է, քանի որ այս վերջինը կը ստանայ միայն 780 եւրօ: Այս ընտրութիւններէն յետոյ որոշուած է Եւրոմիութեան երեսփոխաններու ամսականները վճարել Միութեան պիւտճէէն, որ պիտի ըլլայ համահաւասար, իւրաքանչիւր երեսփոխանի համար 7000 եւրօ գումարով: Այս ար-

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

(Շարունակուած էջ 5-էն)

որ կ'ենթարկուի ինքնազարգացման եւ ոչ գծային գործընթացի տրամաբանութեան: Նրման համակարգի մէջ կը բացակայի «կեդրոն»ը, սակայն համակարգը կազմող օղակներէն իւրաքանչիւրը կրնայ ստանձնել ղեկավարող «կեդրոն»ի գործունէութիւնը:

Ուստի, «ցանցակեդրոնութեան» հայեցակարգը կը ներկայացնէ:

- Բարձր մտային միջոցներու տիրապետող համակարգ, որուն բազադրիչները ունակ են լիարժէք իրագելուիլ եւ արագ ու յարմար ձեւով արձագանգել ստացուած տեղեկութեան:

- Պատերազմական իրափոխակի (չայսօրէն մեկնաբանելով գայն եւ նկատի չունենալով լոկ ռազմական գործողութիւններ) գիտակցութիւն եւ համապատասխան հոգեբանութիւն ու գործելաոճ:

Կարելի է հետեւցնել, որ կազմակերպման եւ կառավարման «ցանցակեդրոն» ձեւի իրագործումը Հայութենէն կը պահանջէ մտաւոր կազմակերպչական միջոցներու զանգուած եւ հոգեւոր-հոգեբանական մարտական պատրաստութիւն: Պարզ է, որ այդ միջոցներուն տիրապետելու եւ անոնք համապատասխանօրէն կիրառելու համար անհրաժեշտ է համապատասխան ունակութիւններ ունեցող մը տաւոր ընտրանի:

Գ. ՏԷՐ-ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

դիւնքը պատճառ պիտի հանդիսանայ, որ կարգ մը անգամ երկիրներու Եւրոմիութեան Խորհրդարանին ընտրուած երեսփոխանները շահին աւելի քան իրենց երկրին վարչապետը: Նախատեսուած է ի հարկէ այս գումարին աւելցնել տարբեր հատուցումներ:

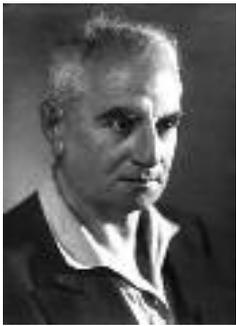
Միւս կողմէ, հարկ է յիշեցնել, որ խորհրդարանի նիստերու բացակայութիւնը հակապէս տակ է եւ պատիժի ենթակայ: Եթէ ընտրեալ մը օրակարգի մաս կազմող քուէարկութեանց կէսին բացակայի, իր օրական 280 եւրոնոց հատուցումին կէսը կը կորսնցնէ, իսկ եթէ տարուան 56 նիստերէն կէսէն բացակայի, իր ընդհանուր ծախսերու 3800 եւրոնոց գումարին կէսը կը կորսնցնէ:

Խորհրդարանի երեսփոխանները սրահին մէջ ազգային խմբաւորումներ չեն կազմեր, այլ անոնք քաղաքական խումբի շրջանակին մէջ տեղ կը գրաւեն: Քաղաքական խումբերու թիւը 7-ն է: Ժողովրդական եւ ժողովրդավարական խումբ, ընկերվարական խումբ, Ժողովրդավարական եւ ազատականներու դաշինք, եւ այլն: Քաղաքական խումբ մը կազմելու համար նուազագոյն պայմանն է 6 տարբեր երկիրներու նոյն քաղաքական հոսանքին պատկանող 20 երեսփոխանները ի մի հաւաքելը:

Եւրոմիութեան մէջ պաշտօնական լեզուներու թիւը 23 է: Այսպէս իւրաքանչիւր վաւերաթուղթի եւ իւրաքանչիւր ելոյթի այս 23 լեզուներու միաժամանակ կը թարգմանուի: Այս նպատակաւ Եւրոմիութիւնը 700 գրաւոր թարգման եւ 480 բերանացի թարգման կը գործածէ:

Պատրաստեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ԾԵՐԻՔ

«ՓԷՆ»Ի ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐ

Միջազգային «Փէն» զրական կազմակերպութեան ամերիկեան մասնաճիւղը այս տարի իր թարգմանական աշխատանքներու հիմնադրամի մրցանակակիրներէն մէկը ընտրած է Հեղինակ եւ թարգմանիչ Ճէֆրի Մայքըլ Կոչկարեանը, որ թարգմանելու սկսած է Յակոբ

Օշականի կոթողային «Մնացորդաց» վէպը:

Կոչկարեան 1990-ականներուն սկսած է Օշականի անաւարտ վէպին թարգմանութիւնը, այդ օրերուն Նիւ Եորքի «Քոլումպիա» համալսարանին մէջ հայագիտութեան դասախօս Մարկ Նշանեանի ընդարձակ մէկ ծրարին մէջ գործին անգլերէն թարգմանութիւնը ներառելու նպատակով: Երբ աւելի ուշ Նշանեան որոշած է գործածել Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, Կոչկարեան ժամանակաւորապէս մէկ կողմ ձգած է թարգմանական աշխատանքը, որ նոր թափ ստացած է բարեկամներու քաջալերանքին ու օժանդակութեան շնորհիւ: Կոչկարեան թարգմանուած բաժինէն հատուած մը զրկած է «Փէն»ին, որմէ այս մրցանակը ըստանայէ ետք, կը յուսայ առնուազն գործին առաջին հատորը անգլերէնով լոյս ընծայել:

Յակոբ Օշական, որ «Մնացորդաց»ը գրելու ծանր աշխատանքին ընթացքին սրտի կաթուած մը անցուցած էր, աւելի ուշ չէր կրցած ամբողջացնել զայն, երբ պատմութեան թիւը սկսած էր մօտենալ Հայոց Յեղասպանութեան տարիներուն: Գործին նիւթը պատմութիւնն է Պուրսայի գիւղերէն մէկուն մէջ ապրող Նալպանտեան գերդաստանի վեց սերունդներուն:

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԾՐԱԿԻՐ

Հայաստանի արտաքին գործոց նախարար Ե. Նալպանտեան ու Երեւանի մօտ Ֆրանսայի դեսպան Սերժ Սմեոնով, Ֆրանսախօսութեան Միջազգային կազմակերպութեան (ՖՄԿ) գլխավոր քարտուղարի ներկայացուցիչ Ստեֆան Լոփէզի եւ Հայաստան հաւատարմագրուած ՖՄԿ-ի անդամ պետութիւններու դեսպաններուն ներկայութեամբ, ստորագրած են Հայաստանի պաշտօնեաներու Ֆրանսերէն լեզուի վերապատրաստման ծրագրի վերաբերեալ համաձայնագիրը:

Կը նախատեսուի 3 տարուան ընթացքին վերապատրաստել 50 հայ պաշտօնեաներ, դասընթացքներու միջոցով կատարելագործելով անոնց ֆրանսերէն լեզուի գիտելիքները: Ծրագիրը կ'իրականացուի Ֆրանսայի, Լիւքսամպուրգի եւ Պեճիքայի Ֆրանսախօս համայնքի օժանդակութեամբ: Նոյն ձեւով համաձայնագիր ստորագրուած է ՖՄԿ-ի անդամ 17 պետութիւններու հետ:

Հայաստան, 2008-էն սկսեալ կազմակերպութեան ընկեր անդամ դառնալէն ի վեր, իր գործօն մասնակցութիւնը կը բերէ Ֆրանսախօսութեան շրջանակին մէջ իրականացուող ծրագիրներուն:

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂ

Թիֆլիսի հայոց Ս. Գէորգ եկեղեցիի բակին մէջ կը գտնուի Սայաթ Նովայի գերեզմանը: Եկեղեցւոյ մերձակայ հրապարակին վրայ վերջերս բացոււմը կատարուած է Սայաթ Նովայի նուիրուած յուշակոթողի մը: Մագաղաթի միանիւսուած սագի եւ նունենի տեսք ունեցող գործը երկու վրացի քանդակագործի աշխատանքն է: Յուշակոթողին վրայ քանդակուած է Սայաթ Նովայի սիրոյ բանաստեղծութիւններէն մէկը, աշուղի ձեռագրով:

Բացման հանդիսութեան ներկայ գտնուած են Հայաստանի եւ Վրաստանի արտաքին գործոց նախարարները, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան, որ իր ելոյթին մէջ շեշտած է՝ «Թէպէտ յուշակոթողին գրուած է թրիլիսցի աշուղ Սայաթ Նովա, բանաստեղծը մեր ժողովրդի համար վիթխարի արժէք է, որով հպարտանում ենք եւ դաստիարակուում»:

ԽՕՍՔԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԱՇԱՀՈՒՄ

Նորվեկիոյ մայրաքաղաք Օսլոյի մէջ 88 կազմակերպութիւններու մասնակցութեամբ տեղի ունեցած եւ արտայայտութեան ազատութեան նուիրուած միջազգային համագումարի մը նիստերէն մէկուն ընթացքին օրակարգի վրայ բերուած է «Յեղասպանութեան ուրացման օրէնքն ու քաղաքականութիւնը» նիւթը:

Այս ժողովին մասնակցող թուրք պատմաբան եւ հրատարակիչ Ռալֆը Զարաբօյու, ի թիւս այլոց, Օսմանեան թուրքիոյ մէջ 1915-ին կատարուածները որակած է հայոց դէմ գործուած ցեղասպանութիւն: Այդ պահուն, զինք Նորվեկիոյ մօտ թուրքիոյ դեսպանատան ներկայացուցիչ յայտարարող անձ մը, խօսք առնելով յայտնած է, թէ 1915-ին հայերը տեղահանուած են ո՛չ թէ հայ ըլլալուն, այլ թշնամիին հետ գործակցած ըլլալուն համար, աւելցնելով, որ ամէն երկիր, որուն ապահովութիւնը խնդրոյ առարկայ կը դառնայ, կը

ԱՐՑԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Միացեալ Թագաւորութեան Լորտերու Տան փոխ խօսնակ Գարօլայն Քոքսի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Ստեփանակերտ ժամանելով հանդիպումներ ունեցած է, որոնց ընթացքին քննարկուած են արցախեան հակամարտութեան վերաբերող հարցեր: Մասնաւորապէս նշուած է, այս առթիւ, որ Ատրպէյճան կ'օգտագործէ բոլոր միջոցները հակահակական քարոզչութիւն ընելու եւ հիմնահարցի էութիւնը խեղաթիւրելու համար, որուն անհրաժեշտ է ազդու միջոցներով հակազդել: Այս առնչութեամբ առաջարկուած է հրատարակել եւ տարածել փաստերու վրայ հիմնուած եւ Պաքոն մերկացնող տեղեկատուութիւններ:

Արցախի Հանրապետութեան արտաքին գործոց փոխ նախարար Վարդան Բարսեղեան նշած է, որ վարելով ինքնուրոյն արտաքին քաղաքականութիւն եւ ձգտելով հասնիլ միջազգային ճանաչման, Արցախի նպատակն է բարիդրացիական յարաբերութիւններ հաստատել միջազգային գործընկերներու, երկիրներու, կազմակերպութիւններու եւ անհատներու հետ:

Իր կարգին պարոնուհի Քոքս ալ յայտարարած է, որ ամէն այցի ժամանակ կը ջանայ նոր մարդիկ բերել իր հետ, որպէսզի այս ձեւով ընդարձակուի Արցախի բարեկամներու շրջանակը, եւ այն յոյսով, որ անոնք կը դառնան հանրապետութեան դեսպանները եւ կ'աջակցին արցախեան հիմնահարցի լուծման:

Գլխի նման միջոցներու: Միջամտութիւնը չըլարում ստեղծած է սրահին մէջ: Զարաբօյու եւ ուրիշներ քննադատած են թուրք պաշտօնեան: Զարաբօյու նշած է, որ թուրքիոյ մէջ կան օրէնքներ, որոնք կ'արգիլեն խօսիլ Հայոց Յեղասպանութեան մասին: Ինք եւս դատապարտուած է այդ յանցանքով:

Հրէական Ողջակիզումէն փրկուածներու խումբի նախագահն այլ ըսած է, որ այս նիւթին մէջ եթէ լրատուական միջոցները իրենց պարտականութիւնը չկատարեն, ապա ոչ միայն ճշմարտութիւնները պահուած կը մնան, այլ նաեւ մամուլը օգնած կ'ըլլայ յիշողութիւններու անհետացման:

ԿԱՐԴԱՏԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱՍԵՑԷՔ «ԱՇԽԱՐՀ»

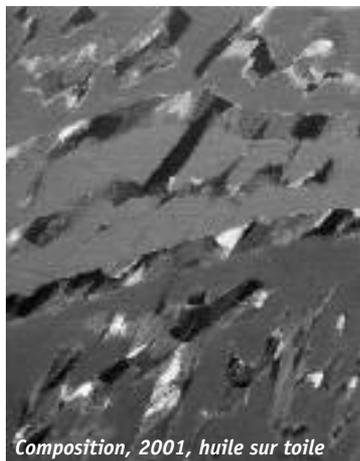
Հայ թերթը Հայ տունին բարեկամն է

EXPOSITION

Dikran Daderian

Cinquante ans de création*

De famille arménienne, né au Liban en 1929, Dikran Daderian passe son enfance à Zalhé près de Beyrouth. Il fait ses études secondaires à Nicosie

Composition, 2001, huile sur toile

(Chypre) à l'Institut Melkonian, puis suit des études de pédagogie. De retour au Liban, il enseigne jusqu'au moment où il rencontre Geoges Cyr, attaché à la mission culturelle de France à Beyrouth et considéré comme l'initiateur de l'art moderne au Liban. Sur ses recommandations, Dikran Daderian décide alors de se rendre à Paris où il s'installe en 1953. Il fréquente l'atelier de gravure sur bois de l'école des Beaux-Arts, l'académie Ranson, la Grande Chaumière et l'académie Goetz et fait la connaissance de nombreux artistes contemporains. Sa première exposition a lieu en 1958, à Paris, suivie de nombreuses autres, particulières ou collectives. En 1983, il reprend l'académie Goetz où il dispense des cours. Ses œuvres se trouvent dans les collections du Musée d'Art moderne de Yérévan, du centre Pompidou, du Musée d'Art Moderne de la ville de Paris, de la Bibliothèque Nationale, du Musée Arménien de France et dans de nombreux musées de province.

L'exposition, présentée par ordre chronologique, débute avec les premières œuvres figuratives montrant des paysages de Zalhé : déjà le traitement par touches minuscules posées de façon très régulière fait penser à des miniatures ou à des trames de tapis ; cette technique se retrouve tout au long de l'oeuvre de l'artiste, elle en constitue la marque originale. Avec l'utilisation de la peinture à l'huile, la matière est dense, les couleurs se déclinent dans une palette riche allant des tons de terre rabattus aux teintes éclatantes. Dikran Daderian a également réalisé des estampes à la pointe sèche et au carborandum aux effets de transparence.

La première vision laisse apparaître des compositions abstraites aux formes géométriques adoucies et aux couleurs qui évoquent la nature. Il ne semble pas aisé de pénétrer d'emblée dans ces peintures ; puis, progressivement, par une sorte de magie, on est attiré et notre perception se modifie en découvrant ce qui se trouve au-delà de la surface, à l'intérieur de la peinture. La personnalité généreuse de l'artiste se laisse alors deviner, ainsi que son univers : après un ordonnancement régulier et relativement paisible de couleurs alternées, on devine le geste, les griffures et déchirures dans la matière laissent entrevoir des éclats lumineux et vibrants qui donnent un rythme vif mais plein de délicatesse. On sent le mouvement de la pluie ou les miroitements de lumière dans la grisaille, l'instant dans la durée, les éclairs de joie dans la tristesse ou la nostalgie.

Une belle exposition dans une galerie qui se propose de promouvoir des artistes du XXe siècle méconnus.

A voir, à découvrir, à redécouvrir...

Anahid Samikyan ◀

* Voir agenda.

AGENDA

Paris – Ile-de-France

► Expositions

• Du 3 juin au 30 septembre – Jansem – Paysages 1933-2009 peintures et dessins (fermé en août) Vernissage mercredi 3 juin de 17 à 23 h à l'occasion de la Nocturne Rive Droite- Galerie Matignon – 18 avenue Matignon 75008 Paris- tél 01 42 66 60 32.

• Du 12 juin au 10 juillet – **Dikran Daderian - 50 ans de création, de Zalhé à Paris** – Cour 16 - 16 rue de la Grange Batelière (fond de la cour à droite) – du Lu au Ve 11h à 13h et de 14h30 à 18h, les samedis de Juin de 14h30 à 18h. contact 01 47 70 22 89 (v. p. 9)

• Du 2 au 31 juillet – Photographies de l'Arménie par **Jean Michel Berts** – Galerie Anne et Just Jaekin – 19 rue Guénégaud 75006 Paris. Tél. 01 43 26 73 65

• Du 7 au 21 juillet – les peintures d'**Annie Kurkdjian** – Galerie « A l'âne bleu » ruelle à l'angle du 19 rue Saint Pierre à Marciac (Gers). Contact 06 87 54 70 17

► Ciné-Club

• Jeudi 25 juin, 20 h – **Swing de Tony Gatlif** – *Max est âgé d'une dizaine d'années. Fan de jazz manouche, il se rend dans leur quartier où il achète une vieille guitare. Il va faire l'apprentissage de la musique et de la culture manouches. Il devient l'ami de Swing, jeune Manouche de son âge qui le fascine.* Sélection officielle du Festival international de Berlin (2002) – Ouverture du Festival d'Arles 2002- Ciné-Club Rouben Mamoulian- 6 cité du Wauxhall – 75010 Paris

► Conférence

• Mercredi 24 Juin – 20h30 – Les chefs d'œuvre de la littérature mondiale du Moyen âge sauvés par les moines traducteurs des monastères médiévaux d'Arménie avec projection de film, par le Très révérend Père Haroutioun Bezdikian – cathédrale arménienne – 15 rue Jean Goujon 75008 Paris.

► Concerts

• Vendredi 26 juin, Dimanche 28 juin et Vendredi 3 juillet à 20h30 – **Iris Torossian** (harpe) et **Karen Khochafian** (violon) Musiques française et arménienne – programme du CD Aurore - La Sainte Chapelle – bd du Palais 75001 Paris

► Théâtre

• Jusqu'au 27 juin – **A la vie !** de Jean-Louis Milesi Théâtre Mouffetard – 73 rue Mouffetard 75005 Paris - Du Me au Ve 20h30- samedi 17 h et 21 h – dimanche 15 h réservations du ma au sa 13 h à 18h30 au 01 43 31 11 99

► Echecs

• 24 et 25 juin. **Rencontre exceptionnelle d'échecs** entre l'équipe championne olympique l'Arménie et l'équipe de France.

► Fête champêtre

organisée par la JAF sous le patronage de la municipalité de Clamart
Dimanche 5 juillet – de midi à la tombée de la nuit – Salle des Fêtes et Stade Hunebelle – Place Hunebelle (près de la Mairie) à Clamart, orchestre YERAM, animations et jeux pour enfants, concours de tavlou et de pétanque, orchestre traditionnel et danses arméniennes avec les ensemble Ani et Nor Alik de la JAF. Bar, spécialités arméniennes. restaurant couvert en cas de pluie Infos 06 72 03 41 30 – bus 190(mairie d'Issy) et 189 (Corentin Celton) arrêt stade Hunebelle

Bretagne

► Festival de cinéma

• Du 22 au 29 août – 32e festival de cinéma de Douarnenez- peuples du Caucase. Plus de 50 fictions et documentaires dont Paradjanov, Péléchian, Khachatryan, Avédikian. Contact 02 98 92 09 21 – www.festival-douarnenez.com

Région lyonnaise

► Exposition

• Du 5 juin au 20 septembre – **REZA – Destins croisés – carnets d'un reporter photographe**- Centre du patrimoine arménien – 14 rue Louis Gallet –26000 VALENCE- ouvert du mardi au dimanche de 14h à 18h30 (voir page 10).

Marseille - PACA

► Exposition

• Du 26 mai au 27 juin – **Guillaume Toumanian** – Peintures récentes et papiers- Galerie Sordini – 51 rue Sainte – 13001 Marseille – Du mardi au samedi 14h30-19h et sur RV- Tél/Fax 04 91 55 59 99

► Fête champêtre de l'Abris's Club

• Samedi 20 juin à partir de 11 heures – Château de la Voulte- 83220 Le Pradet chez Chantal Nicolas. Entrée 5 €, gratuit pour les enfants de moins de 12 ans. Musiques arméniennes et internationales par Dadou Manoukian. Invité Farid Boudjellal qui signera son album *BD Mémé d'Arménie*. Bénéfice de la journée versé au Fonds Arménien de France.

PARUTIONS

Vive les peintres arméniens !

Quatre œuvres sur le thème de la justice d'**Anaïd Derebeyan** ont illustré l'article du magistrat Gilles Sainati, « L'indépendance de la justice n'est plus un dogme » dans le numéro de juin du *Monde Diplomatique* (p. 4 et 5)

Dans le même numéro (p. 10) un diptyque de **Krikor Agopian** « Marionnette II » figure dans l'article du chercheur Nicolas Dot-Pouillard, « Révolution chez les chrétiens du Liban »

La revue Europe-Orient n° 8

Ce numéro de la revue *Europe-Orient*, sous la direction de Varoujan Sirapian est consacrée au Think tanks : Information ou manipulation ?

Elle met en avant quatre questions capitales : l'Europe : la finance islamique, le Caucase : Le Haut-Karabagh et le référendum, la Turquie : Les liaisons dangereuses de l'Armée, le Moyen-Orient- :le défi de l'après-Gaza et deux dossiers concernant la désinformation et des opinions. Plus de 20 collaborateurs de nationalités diverses ont apporté leur concours à la revue ; cependant, il faut lire couramment l'anglais puisque sept articles sont dans cette langue. 76 pages, 8 €

Editions Sigest 29 rue Etienne Dolet 94140 Alfortville courriel : contact@tchobanian.org

Neandertal

L'odyssée d'outre-monde d'Alain Burgeat. L'homme de Neandertal a-t-il réellement disparu ?

A travers une saga, débutant il y a quelque 100 000 ans, l'auteur tente d'apporter une réponse à l'un des plus grands mystères de notre humanité. La pérégrination d'un jeune et brillant avocat français accompagné de son amie, chercheuse anthropologue qui le mène de la Terre de Feu aux confins du Caucase, en Arménie. 352 pages, 16€. Editions Sigest

EXPOSITION

CENTRE DU PATRIMOINE ARMÉNIEN DE VALENCE

REZA

Destins croisés, carnet d'un reporter photographe

« J'essaie depuis toujours d'être le témoin de l'Histoire, mais aussi la voix de ceux qui n'ont pas de voix. C'est ça, pour moi, le plus important. »

Reza est né en 1952 à Tabriz dans le nord de l'Iran, une ville où les arts de la miniature et du tapis sont millénaires.

C'est à l'âge de 16 ans, pendant la dictature du shah, qu'il commence à prendre des photos. Il signe alors son travail de son prénom, par souci de sécurité (en Iran, Reza est un prénom aussi courant que Pierre en France) dans un pays où la liberté de pensée et d'expression demeure un acte dangereux. Désormais, il est connu et reconnu sous ce nom. Son histoire personnelle est intimement liée à celle de son pays. Très vite il va se battre pour défendre la liberté d'écrire, de parler ou de photographier. Pour cela, Reza connaît la prison, la torture, l'exil. En 1981 il quitte son pays natal. Il s'installe alors à Paris, où il vit et travaille depuis. Il parcourt la planète, couvre les grands conflits. Il cherche à montrer ce qui ne se voit pas. Son travail dans les pays en guerre montre les souffrances mais surtout la vie.

Autodidacte, il est l'un des plus grands photographes de notre époque. Adeptes de la sobriété dans les cadrages, sous la double influence des icônes de son enfance et des natures mortes peintes par sa sœur, Reza appartient à la grande tradition de la photographie humaniste.

Au cours de ses rencontres avec des reporters tels que Don Mac Cullin, Marc Riboud, il apprend le photojournalisme.

Afrique du Sud, Capetown, bidonville de Crossroads, 1985

Fin 1978, ses photographies commencent à paraître dans la presse internationale et Reza travaille notamment pour l'Agence France Presse. Il devient de 1978 à 1981 correspondant en Iran pour *Newsweek* et de 1983 à 1988, correspondant au Moyen-Orient pour *Time Magazine*.

Il est le premier reporter à infiltrer Kaboul avec les moudjahiddins (guerriers combattant pour l'islam). Une grande relation de complicité commence alors entre Reza, la résistance afghane et le commandant Massoud.

Sous le couvert des Nations Unies, il réalise des reportages dans divers pays jusqu'en 1996, puis pour le *National Geographic Magazine*. Il reçoit en 1996 le Prix de l'espoir pour son travail sur les réfugiés du Rwanda.

En novembre 2005, la France lui décerne le titre de Chevalier de l'Ordre du Mérite pour ses œuvres philanthropiques.

Au Centre du Patrimoine Arménien de Valence, quarante et une photographies ont été choisies parmi des centaines et sont exposées sur les murs en plein air dans la cour ; chacune comporte une explication bilingue du lieu et de la circonstance de la photo.

« Cette histoire est l'histoire de la famille humaine, notre famille »

Une grande importance est donnée à l'enfant, symbole d'espoir. L'enfant aux responsabilités d'adulte dans une partie du monde, l'enfant-soldat ou les très jeunes enfants couchant dans la rue dans des cartons d'emballage au Cambodge, les enfants qui travaillent de longues heures en rang serré, le dos courbé, pour un salaire de misère dans le delta du Nil, surveillés comme des esclaves. Cependant, l'enfant, l'avenir du monde c'est l'enfant du bidonville de Capetown (Afrique du Sud), les enfants qui jouent dans des

Afghanistan, Badakhshan, village de Hafez Moghal, 1990

auto-tamponneuses qui sont des tanks (Chine), les premiers jours d'un bébé dans un pays en guerre (Iran), les enfants facétieux d'Afghanistan qui imitent le photographe, ceux d'Azerbaïdjan qui font des acrobaties malgré la guerre. La plupart des photographies sont en couleur où le turquoise, le jaune et le rouge dominant, ce sont surtout des portraits insistant sur le ou les personnages ou encore leurs visages seuls prenant tout l'espace. Quand le message l'exige, le lieu devient lui-même important : le puits de pétrole, la décharge, la mer de sel. Les portraits montrent l'homme, l'enfant – peu de femmes – qui sourient, mais aussi qui méditent.

Les photos disent une histoire : le très beau portrait d'un Egyptien propriétaire d'une barque, l'homme d'Azerbaïdjan, qui, réfugié, après avoir été enseignant, a trouvé en 1997, comme seul travail la récolte du sel, 12 heures par jour, dans la souffrance, sans même avoir le temps, lui, l'enseignant, de voir ses enfants et de les éduquer. Autre photo inoubliable : en Afghanistan, un homme a installé un campement fait uniquement d'un lit posé au milieu de nulle part, et, allongé, enturbanné, lit les sourates du Coran ou de la poésie. Peu de femmes dans ces photos, cependant le jaune du tchadri d'une femme vue de dos, sur fond bleu reste gravé.

Reza aime aller là où il y a de la douleur c'est pourquoi comme vous pouvez le constater le choix de photos ne concerne que certains pays et peu de photos récentes sont montrées.

Reza doit prochainement se rendre en Arménie, il en ramènera certainement une moisson de photos pleines d'humour, d'humanité, de poésie, d'amour.

COMMUNAUTÉ

La Résistance à l'honneur à Vaulx-en-Velin

Rue Chardonnet, une petite rue tranquille, sans prétention, à Vaulx-en-Velin, bordée de pavillons où a vécu dans les années de la seconde guerre mondiale, la famille Blanc, les parents et les trois enfants qui, chacun à sa mesure, a fait preuve de courage et a résisté à l'ennemi nazi.

Le 27 mai dernier, journée nationale de la Résistance, hommage a été rendu à Joseph-Auguste et Justine Blanc, boulangers, et à leurs enfants Pierre, Olga et Simone qui habitaient au numéro 16 de la rue Chardonnet et une plaque a été placée à l'angle de la rue à leur mémoire. Leur boulangerie était devenue quartier général de la résistance. Certains membres de la famille ont été déportés ou assassinés et c'est Anthony Chemedikian, petit-fils de Simone et de notre ami Paul Chemedikian qui a inauguré la plaque.

Près de deux cents personnes étaient présentes, très émues, puisque quelques-unes avaient connu la famille Blanc et évoquaient sa générosité et son dévouement.

La municipalité, l'association Mémoire et l'Association nationale des amis de la résistance étaient à l'origine de la commémoration.

Le même jour, une plaque en l'honneur des Francs tireurs et partisans a été apposée sur la façade de l'hotel de ville de Vaulx-en-Velin.

cabinet
TERZIYAN
ASSURANCES

Toutes les assurances dont vous avez besoin !

<p>Service commercial :</p> <p>13, rue Lamartine 75009 PARIS Tél : 01 42 82 01 41 Fax : 01 40 16 93 47 cbt.terziyan@wanadoo.fr</p>	<p>Administratif :</p> <p>27, rue Buffault 75009 PARIS Tél : 01 42 82 01 41 Fax : 01 40 16 93 47 R.C.S. PARIS 945 141 773</p>
---	--

CONCERTS

Sergey Khatchatryan au Festival de Saint-Denis

© PHILIPPE GONTER / NAÏVE

Nous avons eu la joie d'écouter ce violoniste exceptionnel sur la scène du Théâtre des Champs-Élysées début avril, nous aurons le bonheur musical de le retrouver le 18 juin dans le cadre du prestigieux Festival de Saint-Denis qui fête cette année son quarantième anniversaire. Cette édition, qui se déroule

de 7 juin au 7 juillet, a la singularité, comme nombre des précédentes, de croiser les genres et les styles, le classique, le jazz, les musiques du monde et le théâtre. Pour Jean-Pierre Le Pavec, directeur du Festival, l'objectif est de toucher un large public au plus haut niveau de qualité artistique, de sensibiliser des jeunes et d'ouvrir le Festival vers de nouvelles perspectives ouvertes sur le monde actuel.

Le jeune violoniste arménien, figure emblématique des jeunes virtuoses, se produira dans la majestueuse basilique où il a déjà fait impression lors d'une édition précédente. Fondée au XIIe siècle, cet lieu du culte est un lieu privilégié du patrimoine, riche de son histoire et de la mémoire du passé comme nécropole des rois de France et du dernier roi d'Arménie. L'excellent Orchestre national de France avec Kurt Masur à sa tête seront les interprètes d'un programme consacré à Mendelssohn.

Le Songe d'une nuit d'été est l'une des pages les plus célèbres du musicien. Inspirée par la comédie de Shakespeare dont Mendelssohn fut un fervent et précoce lecteur, l'ouverture fut composée durant l'été 1826, alors que Mendelssohn n'avait que 17 ans. Elle fut complétée par une musique de scène venue au jour à la demande du roi de Prusse en 1843. Une suite de 12 pièces fait alterner des moments de pure féerie, des atmosphères de rêves étranges et des nocturnes enchantés. La *Marches des Elfes*, la *Marche nuptiale*, la *Marche funèbre*, la *Danse bergamasque* des artisans recréent sur le mode musical de la poésie et de l'imagination shakespeariennes.

En deuxième partie, le *Concerto pour violon*. Conçu à la gloire de l'instrument dont il exploite toutes les possibilités, cette partition à laquelle Mendelssohn travailla pendant près de 5 années est un fleuron du répertoire violonistique, morceau de prédilection que chaque violoniste s'est plu à affronter. La finesse d'écriture, l'élégance de la pensée musicale se déploient en trois mouvements habités par un souffle d'un lyrisme intense. A la ferveur vibrante du premier mouvement succède le temps de la rêverie romantique du second que prolongent les accents d'une fantaisie ponctuée de notations pittoresques du dernier. Gageons que le jeu concentré et sensible de Sergey Khatchatryan, le son chaleureux de son violon qui allie, avec souplesse, limpidité et couleurs harmoniques, servira l'invention thématique et mélodique de cette œuvre avec l'engagement que l'on connaît de ce musicien remarquable.

Marguerite Haladjian ◀

Festival de Saint-Denis, le 18 juin, 20h. Location par correspondance : 16 rue de la Légion d'honneur 93200 Saint-Denis Tél. : 01 48 13 06 07.

Evelina Borbeï et David Haroutunian

Evelina Borbeï est née en Russie et, très jeune, elle commence à étudier le piano puis à jouer en concert de par le monde avec de grands orchestres. David Haroutunian est né en Arménie et se forme au violon avec son père, puis poursuit ses études au Conservatoire National Supérieur de Paris. Il mène actuellement une carrière musicale aussi bien en orchestre, que dans des formations de musique de chambre ou en récitals. Ces deux jeunes artistes talentueux ont donné ensemble un concert à Paris.

Après la sonate pour piano et violon n°2 op. 121 de Schumann qu'ils ont interprétée avec brio, ils ont présenté des œuvres de Piazzola, Franck et Gershwin, laissant la part belle à des incursions vers le jazz. Les contrastes de sonorités entre un piano au tempérament fougueux et un violon beaucoup plus retenu étaient fort intéressants, de même les changements de rythmique et de couleurs ont montré la virtuosité des musiciens. David Haroutunian que nous avons déjà entendu auparavant dans un répertoire plus classique, aborde un domaine différent qui lui donne l'occasion de varier et d'affirmer ses choix d'interprétations.

Bravo à tous les deux pour cette belle prestation, nous attendons avec impatience la prochaine rencontre.

A.S.

Légion d'honneur

Le sculpteur **David Erevantzi** a reçu des mains du Président de la République d'Arménie, à Yerevan, le 27 mai dernier, en présence de nombreuses personnalités le *badvo chekanechan* qui correspond à la croix de Grand officier de la Légion d'honneur. Félicitations.

DONS À ACHKHAR

M. et Mme O. Aslanian (37510 Savonnières)	42 €
M. et Mme H. Takvorian (06100 Nice)	42 €
M. et Mme G. Hovsepian (75016 Paris)	62 €
M. P. Ghazarian (13080 Luynes)	42 €

Merci de votre aimable soutien

Conseil et assistance en immobilier

Centre Etoile Valentine
Bât. B2
5, Traverse de la Montre
BP 40088
13371 Marseille cedex 11

Tél. 04 91 95 57 10

Fax 04 91 95 57 11

g.m.i@wanadoo.fr

Pensez à vous abonner ou à offrir un abonnement à Achkhar

SABERATOURS propose **UN CIRCUIT-RANDONNÉE EN ARMÉNIE** de 8 jours, **À LORI** (départs le 10 juillet, le 7 août, le 11 septembre et le 9 octobre à partir de 1.330 € par personne en chambre double et pension complète), pour parcourir la région à pied, dormir chez l'habitant, déjeuner dans la nature, rencontrer les habitants et les associations francophones locales, visiter les maisons-musées des célébrités, découvrir sites et monuments. Compter 2 à 5 h de marche par jour.
Tél. 01 42 61 51 13 ou armenie@saberatours.fr ou site www.voyageenarmenie.com

Bulletin d'abonnement

Oui, je souhaite recevoir *Achkhar* chaque quinzaine

Nom ..... Prénom .....

Adresse .....

Code postal ..... Ville .....

TARIFS

France 6 mois (11 n°) : 35 € - 1 an (22 n°) : 68 € - Soutien : 110 €

Etranger 85 € pour 1 an par virement (100 € par chèque)

par chèque bancaire ou postal à l'ordre de SARL NAREK

par virement IBAN à FR52.20041000 0123 9745 3H02 038 - BIC PSSTFRPPPAR (depuis l'étranger)

Merci de libeller et adresser votre règlement à : Société Narek (Achkhar) - 6, cité du Wauxhall, 75010 Paris

Panorama de la littérature et de la musique arméniennes des XIXe et XXe siècles

DISCIPLES DE KOMITAS (3)

Vartan Sarkissian (1892-1978)

Parmi les cinq disciples de Komitas, Vartan Sarkissian comme Parsegh Ganatchian, a passé sa vie à créer et diriger des chœurs dans différentes communautés de la Diaspora, mais à la différence de son célèbre condisciple, son nom est définitivement attaché au *Badarak* (la Messe) de Komitas. L'histoire a retenu le nom de Sussmayer qui a terminé le fameux *Requiem* de son maître Mozart, il en est de même pour V. Sarkissian qui a reconstitué ou composé une grande partie de la partition chantée depuis, tous les dimanches dans la plupart des paroisses arméniennes, a contribué à la gloire de son maître.

Vartan Sarkissian est né le 2 mai 1892 (ou 1895 ?) à Scutari (Constantinople)

où son père était surnommé le « Rossignol hadji Sarkis ». Après ses études au collège Berberian, il est dans l'obligation de travailler. Sa rencontre avec Komitas Vartabed en 1910 va bouleverser sa vie, il abandonne son travail pour devenir son élève. Komitas souhaitait former des chefs de chœurs capables de poursuivre son œuvre et pour cela, il fallait leur donner une culture musicale de haut niveau à la fois occidentale et arménienne. En 1911, V. Sarkissian crée le chœur « Raffi » enseigne la musique dans les écoles secondaires et le chant choral dans différentes églises de la ville. Une année avant la création de l'opéra d'Armen Tigranian (1912), il compose pour le collège américain de jeunes filles une musique pour *Anouch* de H. Toumanian.

V. Sarkissian mobilisé dans l'armée ottomane durant la guerre, en revient indemne, et reprend ses activités musicales. Il crée la *Société de musique arménienne* de Scutari qui rassemble un chœur de 120 participants. Le programme du concert donné le 29 mai 1919 est entièrement consacré aux œuvres de Komitas. La même année, avec les autres disciples, il participe à la renaissance du chœur *Koussan*. Le concert organisé à Péra et dédié à Komitas avec un chœur de 400 personnes, obtient un immense succès, il sera repris et les bénéfices consacrés aux soins du Vartabed. Très actifs, les cinq musiciens publient sous le nom de « *Hay Koussan* », trois recueils de mélodies et chants pour chœurs. V. Sarkissian y participe avec des arrangements de chants arméniens célèbres comme *Le chant d'Antranig*, *Karoun*, *Oror*, *Les Héros du Caucase*. En 1920, il part pour Paris avec ses condisciples pour étudier avec le professeur R. Lenormand.

Tout en poursuivant ses études musicales, V. Sarkissian prend la direction de la chorale de l'église arménienne de la rue Jean-Goujon. Comme Komitas

avant lui, il n'hésite pas, pour ses concerts, à faire appel à des chanteurs français, une tradition qui s'est perpétuée avec le chœur Sipan-Komitas. Après un voyage à Leipzig, il s'installe à Bruxelles où il crée la société musicale *Arménia* (1923). Inscrit au Conservatoire Royal de Bruxelles il obtient en 1927 les diplômes de contre-point et fugue.

Badarak

En 1928, V. Sarkissian participe à Paris aux travaux du Comité des amis du R.P. Komitas créé à l'initia-

tive de deux proches du Vartabed : la cantatrice Marguerite Babaïan et le grand écrivain Archak Tchobanian. Son objectif est la sauvegarde de l'œuvre de Komitas et sa publication. De nombreux manuscrits du Vartabed éparpillés chez des particuliers sont ainsi retrouvés. Certaines œuvres seront reconstituées de mémoire par V. Sarkissian qui les avait chantées dans le chœur *Koussan* de Constantinople. De 1928 à 1951 paraissent sept cahiers de *Mélodies et chants pour chœurs*, un cahier de *Danses pour piano* (1916), un livre de *chants liturgiques* et enfin la *Messe* (1933). Cette édition, servira de référence pour l'intégrale publiée en Arménie sous l'autorité du grand musicologue Robert Atayan à partir de 1969.

V. Sarkissian nous apprend que Komitas a travaillé à cette messe pendant l'automne 1912. Ecrivant chaque partie dans la journée, il les enseignait à ses choristes le soir. Après son retour d'exode, le Vartabed apporta des modifications avec l'espoir que cette œuvre serait publiée. Malheureusement, en raison de sa maladie, la version corrigée s'arrête à la page 17. Sur les 70 pages du manuscrit original de *La messe* envoyé à Paris par le Patriarcat de Constantinople, Komitas avait fait de nombreuses corrections utilisant les notations arménienne et occidentale. Pour les parties manquantes, V. Sarkissian a reconstitué de mémoire ce qu'il avait entendu chanter par Komitas et a complété la partition dans le style de son maître.

Marseille...

En 1931, Sarkissian est invité à l'occasion de la consécration de la Cathédrale arménienne de Marseille. Bien que résidant à Bruxelles, il crée la *Société de musique arménienne de Marseille* dont la chorale jouera jusqu'en 1938 un rôle important dans la vie culturelle de la communauté. En 1944, il donne

un brillant concert avec la chorale Sipan-Komitas de Paris et reprend ses concerts en Hollande et en Belgique. Après la mort de son mécène et employeur Vahan Khorassandjian, il accepte à Marseille la fonction de maître de chapelle et recrée le chœur « Arménia » En 1955, V. Sarkissian visite l'Arménie et est reçu avec enthousiasme par ses collègues musicologues de l'Académie des sciences. Des liens amicaux s'établissent entre eux et V. Sarkissian a la joie de constater l'intérêt et le respect portés par ses collègues à son œuvre.

En 1958, il termine ses travaux sur les *Chants de l'Aube* (Arevakali Yerker) pages musicales importantes de l'office liturgique de l'Église Arménienne. L'enregistrement de cette œuvre est très bien accueilli par les spécialistes. On peut citer l'article de Kegham Kerestedjian dans la revue *Zvartnots* : « Une des forces évidentes de son art est la manière d'harmoniser, avec une technique sûre et un goût créateur qui le dirigent vers l'emploi de formes polyphoniques particulières qui émanent de l'intention même de la musique homophone arménienne. Compte tenu de cela et sans blesser sa sensibilité, V. Sarkissian tisse ses harmonies autour des mélodies. »

Comme presque tous les musiciens restés en Diaspora il n'a pas bénéficié comme ses collègues d'Arménie de structures institutionnelles et dut lutter pour assurer sa subsistance.

V. Sarkissian aurait pu laisser une œuvre plus importante et enrichir le patrimoine musical arménien comme l'a fait P. Ganatchian, mais les Arméniens de Marseille n'étaient pas organisés en communauté comme au Liban et on peut comprendre sa lassitude.

V. Sarkissian, probablement déçu par le manque d'intérêt de ses compatriotes pour la culture musicale mais aussi pour raison de santé, renonça à ses activités de chef de chœur et s'installa quelques années dans la région parisienne pour finalement retourner dans la capitale phocéenne. La communauté arménienne de Marseille retrouva quelques années plus tard une nouvelle dynamique musicale, Sarkissian n'y est pas étranger.

Le musicien qui n'avait pas la prétention d'être un compositeur aura été comme son maître, à la fois chef de chœur, compositeur, collecteur et arrangeur de nombreuses mélodies populaires et religieuses. À la demande de Monseigneur Torkom Manoukian, actuel Patriarche arménien de Jérusalem, il a publié en deux volumes *Le Saint Office de l'Église Arménienne* (1966) qui achève le travail commencé avec le *Badarak* de Komitas.

À Marseille, le 30 janvier 1978, la même année qu'Aram Khatchadourian, le musicien s'éclipsa discrètement, comme il avait vécu...

Alexandre Siranossian ◀